

Asia: VN/24815/2024

Lausuntopyyntö: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi ihmisoikeuksia ja ympäristöä koskevasta yritysten huolellisuusvelvoitteesta ja siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

Lausuntonne soveltamisalaa ja määritelmiä koskevista ehdotuksista (lain 1 luku)

Kannatamme direktiivin täsmällistä kansallista implementointia. Kannatamme myös sen vahvistamista periaatteellisella tasolla, että laissa omaksutaan tiukka vähimmäistäytäntöönpano, eikä soveltamisalaa tai velvoitteita laajenneta direktiiviä pidemmälle.

Kannatamme lisäksi sitä, että lain tekstissä tai sen perusteluissa vahvistetaan, ettei lakia uloteta direktiivin mukaista laajemmin toimintaketjun loppupäähän eli tuotteiden käyttöön, kulutukseen tai hävittämiseen. Esimerkiksi teleoperaattoreiden maailmanlaajuisesti käyttämien tietoliikennelaitteiden osalta tällainen laajennus olisi toteuttamiskelvoton ja ylittäisi direktiivin asettamat vaatimukset.

Nokian arvoketju on monikerroksinen ja kansainvälinen. Se kattaa raaka-aineiden, kuten tinan, tantaalin, volframin, kullan ja koboltin, louhinnan ja jalostuksen, puolijohde- ja komponenttivalmistuksen, elektroniikan kokoonpanon sopimusvalmistajien toimesta, logistiikan sekä laitteiden käytön yli sadassa maassa. Monet näistä toiminnoista tapahtuvat useita portaita Nokiasta erillään ja eri lainkäyttöalueilla.

Näin ollen Nokia kokee käytännössä sen haasteen, johon direktiivillä pyritään vastaamaan ja joka tällä lailla on saatettava toimivaksi käytännössä: erittäin suuri yritys voi vaikuttaa merkityksellä tavalla suoriin liikekumppaneihinsa, mutta sen näkyvyys ja vaikutusmahdollisuudet heikkenevät nopeasti toimintaketjussa edettäessä, erityisesti silloin, kun pidemmällä ketjussa olevat kumppanit jäävät direktiivin kokoraja-arvojen alapuolelle, eivätkä itse kuulu vastaavien huolellisuusvelvoitteita asettavien lakien soveltamisalaan. Kommenttimme esitetään tästä käytännön näkökulmasta.

Lausuntonne huolellisuusvelvoitteen sisältöä koskevista ehdotuksista (lain 2 luku)

Pidämme riskiperusteista menetelmää tervetulleena: kohtuullisesti saatavilla oleviin tietoihin perustuva selvitystyö, jonka avulla tunnistetaan alat, joilla vaikutukset ovat todennäköisimpiä ja

vakavimpia, tämän jälkeen näihin aloihin kohdistuva perusteellisempi arviointi sekä priorisointi vakavuuden ja todennäköisyyden perusteella. Tämä on oikea rakenne monimutkaiselle ketjulle, ja se kuvastaa Omnibus-muutoksen siirtymää pois velvoitteesta kartoittaa jokainen suhde.

Nokian asemassa olevan yrityksen keskeinen käytännön huoli koskee sellaisten kauemmilla portailla ilmenevien vaikutusten käsittelyä, jotka ovat aidosti yrityksen vaikutusmahdollisuuksien ulkopuolella. Raja-arvojen korottamisen jälkeen enemmistö ketjumme liikekumppaneista jää direktiivin kokorajojen alapuolelle, eivätkä siten kuulu vastaavien huolellisuusvelvoitteiden piiriin. Muutettu direktiivi tunnistaa tämän sisällyttämällä merkityksellisiin riskitekijöihin sen, kuuluuko kumppani direktiivin tai vastaavan lainsäädännön soveltamisalaan, sekä rajoittamalla pienemmille kumppaneille osoitettavia tietopyyntöjä ja edellyttämällä, että ne ovat kohdennettuja, kohtuullisia ja oikeasuhteisia. Laissa tulisi tehdä selväksi, että nämä piirteet toimivat velvoitteen todellisina rajoina, eivätkä pelkästään menettelyllisinä yksityiskohtina.

Velvoitteen tulisi olla nimenomaisesti toimintavelvoite (kohtuulliset toimet) eikä tulosvelvoite. Kun yritys on toiminut huolellisesti kohtuullisesti saatavilla olevien tietojen perusteella, eikä kohtuullisista toimista huolimatta saa lisätietoja, sen tulisi katsoa täyttäneen kyseistä vaikutusta koskevan velvoitteen.

Perusteluissa tulisi hyväksyä riippumattoman kolmannen osapuolen todentamiseen, toimialakohtaisiin aloitteisiin ja sidosryhmien yhteisaloitteisiin, yhteisiin resursseihin sekä digitaalisiin työkaluihin tukeutuminen hyväksyttävänä keinoina tunnistaa vaikutuksia ja puuttua niihin direktiivin mukaisesti, jotta yritykset voivat rakentaa olemassa olevien vastuullisen hankinnan järjestelmien varaan eivätkä joudu luomaan päällekkäisiä järjestelmiä.

Sen, mitä pidetään asianmukaisena toimenpiteenä, tulisi heijastaa sen maan oikeudellista ja sääntely-ympäristöä, jossa kyseinen toiminto tai liikekumppani sijaitsee. Yrityksen ei voida odottaa kompensoivan kolmannen maan oikeudellisen kehysten tai lainvalvonnan puutteita. Yrityksen velvollisuus on toteuttaa toimenpiteitä, jotka ovat asianmukaisia ja sen vaikutusvallan piirissä. Tämä on johdonmukaista muutetun direktiivin ei-tyhjentävän riskitekijäluettelon kanssa, jossa nimenomaisesti mainitaan maantiede ja konteksti, kuten lainvalvonnan taso.

Lausuntonne yritykselle tehtäviä valituksia ja ilmoituksia koskevista ehdotuksista (lain 3 luku)

Laissa tai sen perusteluissa tulisi selventää nimettömien tai luottamuksellisten valitusten käsittelyä sekä suojaa vastatoimilta ja yhdenmukaistaa nämä säännökset voimassa olevan kansallisen ilmoittajansuojelusääntelyn kanssa siten, että yksi yhtenäinen valitusmenettelykanava riittää ja päällekkäisiä valitusmenettelykanavia ei ole tarpeen luoda.

Lausuntonne valvontaa ja seuraamuksia koskevista ehdotuksista (lain 4 luku)

Priorisointia koskevan suojan tulisi olla yksiselitteinen. Pelkästään se, ettei asianmukaisesti alemmalle prioriteetille asetettua, vähemmän merkittävää vaikutusta ole käsitelty ensin, ei saa altistaa yritystä seuraamuksille tai vastuulle. Vilpittömässä mielessä tehtyä priorisointia ei voida pitää perusteena seuraamukselle tai vaatimukselle. Sanamuoto tulisi yhdenmukaistaa komission tulevien priorisointia ja riskitekijöitä koskevien ohjeiden kanssa.

Lausuntonne vahingonkorvausta koskevista ehdotuksista (lain 5 luku)

Koska Omnibus-muutoksella poistettiin yhdenmukaistettu EU:n siviilioikeudellinen vastuujärjestelmä ja vastuu jätettiin kansallisen oikeuden varaan, tämän lainsäätäjän ratkaisut siviilioikeudellista vastuuta koskien ovat merkittävimpiä kansallisen harkintavallan käyttöä ehdotetussa laissa.

Yrityksen, joka on toiminut asianmukaisen huolellisesti, ei tulisi olla vastuussa vahingosta, jonka on aiheuttanut yksinomaan liikekumppani, erityisesti yrityksen määräysvallan ulkopuolella oleva kauemman portaan kumppani. Tämä säilyttäisi alkuperäiseen direktiiviin sisältyneen suojan aineellisen sisällön.

Priorisointisuoja sekä vastuullisen yhteydenpidon jatkamista koskevan suojan tulisi molempien olla hyväksyttäviä puolustautumisperusteita siviilioikeudellisia vaatimuksia vastaan, ei ainoastaan hallinnollisia seuraamuksia vastaan. Muutoin lain suojaavat säännökset olisivat suurelta osin merkityksettömiä.

Todisteiden esittämistä koskevaan velvollisuuteen tulisi soveltaa selkeää merkityksellisyyttä ja oikeasuhteisuutta koskevaa kynnystä perusteettomien ja yksilöimättömien tietopyyntöjen estämiseksi. Kaikissa tapauksissa todisteiden esittämistä ja julkisuutta koskevissa velvollisuuksissa tulisi nimenomaisesti suojata liikesalaisuuksia ja luottamuksellisia toimittajatietoja. Huoli on, että tietoja voisi vaatia monitasoisessa ketjuissa ja siten vaarantaa liiketoiminnan luottamuksellisuuden.

Suosituksemme ovat seuraavat: määritellään siviilioikeudellisen vastuun kynnys nimenomaisesti tuottamuksen ja yrityksen omaan laiminlyöntiin pohjautuen. Kodifioidaan priorisointia ja vastuullisen yhteydenpidon jatkamista koskevat suojat puolustautumisperusteiksi siviilioikeudellista vastuuta vastaan. Asetetaan selkeä merkityksellisyyttä ja oikeasuhteisuutta koskeva kynnys todisteiden esittämiseksi sekä nimenomainen liikesalaisuuksien suoja. Vahvistetaan selkeä vanhentumisaika ja rikastumiskielto. Nämä valinnat lisääisivät ennakoitavuutta heikentämättä yritysten vastuuta.

Lausuntonne muista ehdotuksista (erinäiset säännökset, liitelait)

-

Lausuntonne ehdotuksen vaikutusten arvioinnista (erityisesti millaisia vaikutuksia näette ehdotuksella olevan ja onko ehdotuksella muita kuin luonnoksessa tunnistettuja vaikutuksia, mitä)

-

Lausuntonne ehdotuksen säätämisyjärjestystä koskevista perusteluista

-

Muut huomionne ehdotuksesta

Nokia kannattaa CSDDD:n tavoitteita ja laajempaa pyrkimystä juurruttaa ihmisoikeuksien ja ympäristön kunnioittaminen osaksi globaaleja arvoketjuja. CSRD:n soveltamisalaan kuuluvana ensimmäisen aallon raportoijana ja CSDDD:n soveltamisalaan kuuluvana yhtenä suurimmista suomalaisista yrityksistä Nokia on toteuttanut ihmisoikeuksia ja ympäristöä koskevia huolellisuusvelvoitteita jo useiden vuosien ajan YK:n ohjaavien periaatteiden sekä OECD:n monikansallisille yrityksille annettujen toimintaohjeiden mukaisesti toteuttaen myös vastuullista mineraalihankintaa koskevaa huolellisuusvelvoitetta monitasoisessa toimitusketjussa.

Useita kommenttejamme määrittää nykyhetken erityispiirre: Suomen odotetaan viimeistelevän tämä laki ennen kuin Euroopan komissio on antanut direktiivin 19 artiklassa edellytetyt täytäntöönpano-ohjeet. Komissio avasi oman kyseisiä ohjeita koskevan kuulemisensa vasta 12.6.2026, ja ensimmäisen ohjekokonaisuuden määräpäivä on lähtökohtaisesti 26.7.2027. Direktiivin keskeiset velvoitteet ovat periaatepohjaisia, ja tulkinta priorisoinnista, asianmukaisista toimenpiteistä, vastuullisesta liikesuhteiden katkaisemisesta, riskitekijöistä ja mallisopimuslausekkeista annetaan näissä ohjeissa. Laki tulisi siksi laatia niin, että se seuraa tulevia ohjeita, eikä niin, että laki ennakoisi ohjeita tulkinnoilla, jotka voivat myöhemmin poiketa EU-tason ohjeistuksesta.

Nokiaan sovelletaan jo nyt useita toimitusketjua koskevia EU:n lainsäädäntökehyksiä: muun muassa CSRD ja ESRS raportoinnin osalta sekä konfliktialueilta peräisin olevien mineraalien vastuullista hankintaa koskevat säädökset, metsäkatoasetus, pakkotyöasetus ja akkuasetus. Näiden säästöjen edellyttämän asianmukaisen huolellisuuden tulee katsoa täyttävän vastaavat tämän lain mukaiset velvoitteet, jottei yritysten tarvitse ylläpitää rinnakkaisia, päällekkäisiä prosesseja samojen riskien osalta. Vastaavasti tämän lain mukaisten raportointivelvoitteiden tulee olla linjassa CSRD-raportoinnin kanssa, eikä niiden tule olla sen kanssa päällekkäisiä.

Kannatamme lain voimaantulopäivän yhdenmukaistamista direktiivin heinäkuun 2029 ajankohdan kanssa sekä raportointiaikataulun yhteensovittamista direktiivin kanssa. Keskeinen aikataulullinen huolestus koskee EU-ohjeistuksen antamisen (2027–2028) ja lain soveltamisen alkamisen (2029) välistä ajanjaksoa: soveltamisalaan kuuluvat yritykset tarvitsevat kansallista ohjeistusta hyvissä ajoin voidakseen rakentaa ja testata järjestelmiään ennen lain soveltamisen alkamista. Kansallinen ohjeistus, joka annettaisiin komission 19 artiklan mukaisten ohjeiden mukaisesti ja riittävän ajoissa ennen soveltamisen alkua, parantaisi merkittävästi lain toimivuutta käytännössä.

Direktiivin velvoitteet ovat luonteeltaan periaatepohjaisia. Soveltamisalaan kuuluvien yritysten oikeusvarmuus ja yhdenmukaisuus EU:n laajuisesti varmistetaan parhaiten saattamalla direktiivin sanamuoto kansalliseen lainsäädäntöön mahdollisimman tarkasti ja tarjoamalla selkeä tulkinnallinen ankkuri EU-tason ohjeistukseen sitä mukaa kuin sitä annetaan, eikä laatimalla uusia kansallisia määritelmiä jo nyt. Tulkinnallista johdonmukaisuutta koskeva säännös takaisi jatkossakin yhdenmukaisuuden Suomen lainsäädännön ja kehittyvän EU-tason välillä.

Kolehmainen Tommi
Nokia Oyj